

Písemná práce k doktorské zkoušce
**INTERPRETACE DOBOVÝCH MATERIÁLŮ
PSANÝCH VE VIETNAMŠTINĚ**

Dílo vietnamského vlastence Phan Bội Châu

Vypracovala: **Mgr. Petra KARLOVÁ**

Program: Historické vědy

Obor: Dějiny a kultury zemí Asie a Afriky

V Praze 13. září 2002

Poznámka k překládanému textu

Phan Bội Châu napsal Chronologii (Niên biểu) původně v klasické čínštině stejně jako většina učenců jeho doby. Tento text pak nechal přeložit do vietnamštiny, aby si jej mohli přečíst i méně vzdělaní lidé. Proto je v něm mnoho sinovietnamských výrazů a také jeho struktura je velmi podobná textům psaných klasickou čínštinou. Velkým problémem při překladu bylo dohledání původního znění čínských jmen. Veškerá jména psaná v původním jazyce znaky (tj. čínská a japonská jména) jsou totiž v překladu do vietnamštiny uváděna v sinovietnamském znění, které se od svého originálu často značně liší.

Děkuji paní ing. Nguyễn Thị Bình Slavické (UK FF, ÚDV, katedra vietnamistiky) za pomoc při překladu vietnamského textu a slečně Michaele Pejčochové (studentka sinologie) za pomoc při dohledání čínského znění čínských jmen.

Poznámka k výslovnosti vietnamštiny (standardní vietnamština, hanojský dialekt)

Diakritická znaménka u vietnamských slov označují tóny, uzavřenost/polouzavřenost a zaokrouhlenost/nezaokrouhlenost samohlásek, které v češtině neexistují. Proto jsou vietnamská slova pro českého mluvčího velmi obtížně vyslovitelná. Z tohoto důvodu českému čtenáři stačí znát přibližnou výslovnost souhlásek a souhláskových spřežek a diakritická znaménka mohou být zanedbána.

c [k]	đ [d]	i [i] nebo [j]	k [k]	ng [ŋ]	r [z]	x [s]
ch [tʰ]	gh [g]	-y [-ji]	kh [ch]	nh [ŋ]	th [t s přídechem]	
d [z]	gi [zi]	y- [i-]	ng [ŋ]	ph [f]	tr [č]	

Př.: Phan Bội Châu [fan boj tʰau], Nguyễn Thị Nhàn [ŋujen tʰi ñan], Niên Biểu [njen bjeu]

OBSAH

ÚVOD DO ŽIVOTOPISU PHAN BỘI CHÂU.....	4
CHRONOLOGIE (NIÊN BIỂU) - PŘEKLAD.....	7
PRVNÍ OBDOBÍ (STRANA 24 – 32).....	7
STRANA 75 – 85.....	15
DĚJINY ZTRÁTY VIETNAMU (VIỆT NAM VONG QUỐC SỬ).....	24
PHAN BỘI CHÂU V DĚJINÁCH VIETNAMU – Vạn Tảo	24
O DÍLE „DĚJINY ZTRÁTY VIETNAMU“ – CHỮNG THÂU	25
DĚJINY ZTRÁTY VIETNAMU, BIOGRAFICKÉ DÍLO PHAN BỘI CHÂU - HỒ SONG	26
SLOVÍČKA KE CHRONOLOGII.....	28
SLOVÍČKA K DĚJINÁM ZTRÁTY VIETNAMU.....	30
TABULKA VLASTNÍCH JMEN	32
PŘÍLOHY	34
<i>Určování let podle lunárního kalendáře .....</i>	<i>34</i>
<i>Tituly zkuškového systému za dynastie Nguyễn.....</i>	<i>34</i>
<i>Správní rozdělení Vietnamu .....</i>	<i>35</i>

Úvod do životopisu Phan Bội Châu

(Phan Bội Châu, Niên Biểu: obsah stran 6 – 17)

Phan Bội Châu se narodil v roce 1867 v provincii Nghệ An, pocházel z rodiny konfuciánského učence. Dostalo se mu tradičního vzdělání, přestože jeho rodiče nebyli movití. Vyrůstal v protifrancouzsky laděném prostředí. V roce 1874, kdy došlo k povstání učenců v této oblasti, si hrál se svými kamarády na vietnamské hrdiny, kteří bojují s francouzskými vetřelci. O osm let později vylepil na strom u cesty pamflet vyzývající k vyhnání Francouzů, aby vyjádřil svůj protest proti dobytí Hanoje a přiměl krajany k jednání. Ale tehdy jeho jméno nikdo neznal, a tak na tuto výzvu nikdo nereagoval.

Události spojené s povstáním krále Hàm Nghi (1885, rojalistické hnutí - cần vũ ng) zasáhly přímo i jeho rodinu. Phan Bội Châu se svými spolužáky vytvořil studentské vojsko, avšak jejich jedinými zbraněmi bylo vlastenectví a nenávisť vůči nepříteli. Celá Châuova vesnice byla vypálena, aniž by jeho „armáda“ cokoliv vykonala.

Až do svých 31 let Phan Bội Châu jako vzorný syn pečoval o svou rodinu. Jeho matka zemřela, otec byl nemocný, a proto se Phan Bội Châu věnoval aktivitám „na záchranu vlasti“ jen potají. Nechtěl, aby kvůli tomu trpěl jeho otec. Stýkal se se známými osobnostmi poraženého rojalistického hnutí, a přitom se snažil prosadit se v kruzích literátů, aby získal větší vliv. Záchraně vlasti se začal plně věnovat až poté, co pochoval i svého otce. Od roku 1900 cestoval po celé zemi, aby získal stoupence pro svůj plán vyjádřený ve třech bodech: 1. s pomocí bývalých rojalistů vytvořit povstaleckou armádu, 2. nalézt muže královské krve, který by se stal vůdcem nového Vietnamu, 3. vyhledat vojenskou pomoc v zahraničí.

Phan Bội Châu navázal kontakty s významnými úředníky na vietnamských ministerstvech i s důležitými osobami v jižní Číně. Svou Knihou krve a slz souostroví Rjúkjú (Luu Cầu huyết lệ tân thú, 1904) zaujal další vzdělané vlastence, mj. jiné i vysokého dvorského úředníka Phan Chú Trinh. Měl spojení i s vietnamskými důstojníky koloniální armády a plánoval ozbrojené operace proti Francouzům. Avšak jeho úmysly neměly sebemenší naději na úspěch.

Přes veškeré úsilí Phan Bội Châu neměl prostředky na uskutečnění svého snu: vyhnání Francouzů a obnovení nezávislosti Vietnamu. V roce 1904 se svými druhy založil společnost (později nazvaná Společnost obnovy, Hội Duy Tân), jejíž předsedou byl jmenován princ Cường

Đế, přímý potomek linie zakladatele dynastie Nguyễn Gia Longa. Tato společnost jej vyslala do Japonska, aby zde žádal o pomoc proti Francouzům.

Nejprve Phan Bội Châu zamířil do jižní Číny, ale zde se mu nepodařilo získat ani podporu rojalistů, ani revoluční strany. Ani v Japonsku, které právě zvítězilo ve válce s Ruskem, neuspěl tak, jak by si přál. Čínský učenc a reformátor Liang Čchi-čchao jej sice seznámil s významnými japonskými politiky, ale ti vojenskou pomoc Vietnamu považovali v danou chvíli za bezpředmětnou. Proto byl Phan Bội Châu nucen přesunout svou pozornost spíše do oblasti vzdělávání. Japonští politici Ókuma a Inukai umožnili vietnamským mladíkům, aby získali moderní vzdělání na školách určeným čínským studentům. Jedním z nich byl i princ Cường Đế.

V Japonsku Phan Bội Châu s Liangovou podporou napsal a vydal několik děl, která posílal do Vietnamu jako protifrancouzské propagační materiály. Až do roku 1908 byl jeho boj v této oblasti úspěšný. Vietnamští studenti odplouvali tajně na studia v Japonsku, aniž by o tom francouzská či japonská vláda věděly. Vše v tomto roce změnilo nepokoje ve Vietnamu. Následující rok uzavřela Francie s Japonskem dohodu a všichni vietnamští revolucionáři byli z Japonska vyhoštěni.

V roce 1910 našel Phan Bội Châu útočiště v Thajsku. Když v Číně zvítězila revoluce (1911), odcestoval do Kuang-tungu, aby zde sjednotil vietnamské vlastence. V roce 1912 zde založil Společnost pro obnovu Vietnamu (Hội Việt Nam quang phục), která měla opět za cíl obnovu nezávislosti Vietnamu, avšak nebojovala za to, aby se stal demokratickou republikou. Phan Bội Châu opět usiloval o získání zbraní, aby mohl čelit Francouzům. Ale čínské pomoci se nedočkal. V roce 1913 do Kuang-tungu přijel sám generální guvernér Indočíny Sarraut a požádal čínskou vládu, aby Phan Bội Châua a další revolucionáře zatkla. Tak se i stalo, Phan Bội Châu byl na tři roky uvězněn, ale Francouzům jej nevydali.

V době první světové války Phan Bội Châu navázal kontakt s Německem, které bylo ve válce s Čínou a Japonskem. S pomocí kontaktů na německém konzulátu v Číně se snažil získat pomoc proti Francii. Avšak Německo bylo v roce 1917 poraženo. Následujícího roku Francie vyhlásila slogan „Francouzsko-vietnamský soulad“. Proto Phan Bội Châu zaslal dopis generálnímu guvernérovi Sarrautovi a koncem roku se vydal do Vietnamu. Avšak jünnská cesta byla pod francouzskou kontrolou a Châu byl nucen vrátit se zpět do Kuang-čou. Guvernér mu slíbil významnou funkci, pokud se vrátí do vlasti a zanechá protifrancouzské činnosti, což Châua velmi překvapilo.

V roce 1920 Phan Bội Châu navázal kontakt s ruským vyslancem v Číně, který mu nabídl pomoc při vyslání vietnamských studentů do Ruska, ale tento vztah se dále nerozvíjel. Proto Châu nadále jen psal a pomáhal vietnamským studentům v Číně. V roce 1924 generální guvernér Francouzské Indočíny Merlin požádal japonskou a čínskou vládu, aby se distancovaly od vietnamských revolucionářů, a tak se Phan Bội Châu přesunul do Kuang-tungu. Tam se setkal s Nguyễn Ái Quốcem (Ho Či Minem), který se právě vrátil z Moskvy a přesvědčoval jej, aby se připojil k jeho hnutí.

Následujícího roku byl však Phan Bội Châu v Šanghaji zajat Francouzi a v Hanoji odsouzen k nuceným pracím na doživotí. To vyvolalo veliké pobouření mezi lidem, proto generální guvernér Indočíny Varenne změnil rozsudek na domácí vězení v Hué. Phan Bội Châu tedy pokračoval v psaní děl, jeho návrat do vlasti měl velký vliv na vietnamskou inteligenci, zejména na studenty. Zejména během teroru v letech 1929 – 1930 jej navštívilo mnoho lidí.

Phan Bội Châu zemřel 29. října 1940. Lidé tajně uspořádali sbírku, aby mu postavili pomník odpovídající jeho vlasteneckým zásluhám.

Chronologie (Niên Biểu) - překlad

První období (strana 24 – 32)

Narodil jsem se v prosinci roku ohnivé kočky¹, který byl dvacátým rokem vlády císaře Tụ Đức (1867), mému otci Phan Văn Phổ a mé matce Nguyễn Thị Nhàn ve vsi Sa Nam, obci Đông Liệt, která patřila k oblasti hor Hùng² a řeky Lam a jež byla rodnou vsí mé matky. Má rodina byla po dlouhá léta chudou učeneckou rodinou. Když dědeček zemřel, byli jsme ještě chudší. Díky tomu, že byl můj otec tehdy učenec, vydělával si perem, aby mohl být soběstačný. Když bylo mému otci třicet let, oženil se s mou matkou. Já jsem se narodil teprve, když mu bylo třicet šest let. V době, kdy jsem se narodil, byl Annam již pět let poražen nepřitelem. Můj pláč se zrodil, když mi kdysi řekli: „Budeš muset být člověkem, který ztratil vlast“.

Když mi byly tři roky, otec mě vzal do vesnice mého děda, do domu na jižní straně hory Cỏ Sở n, což je místo mého současného bydliště, jež patří k obci Đán Nhiễm, okrsek Xuân Liểu³. Můj otec chodil učit daleko, obvykle se stravoval v domě zaměstnavatele, za celý rok byl doma jen málokdy. Od narození do šesti let mě živila a vychovávala moje matka. Matka byla laskavá a dobrosrdečná, měla soucit s chudými lidmi. Ačkoliv jsme byli chudí, když viděla přátele, sousedy nebo někoho v nouzi a doma bylo, čím přispět, tak mu ráda pomohla, ať už jedním měďákem⁴ nebo miskou rýže. Matka mě učila od dětství, nikdy neřekla jediné nerozvážné slovo. Bydlel jsem s matkou šestnáct let a vůbec nikdy jsem ji neslyšel, že by někoho haněla. Když se setkala s někým, kdo byl k ní nezdvořilý, tak se jen usmála, a pak nad tím mávla rukou. Moje matka se již od dětství učila podle mých strýců, kteroukoliv knihu studovala, zapamatovala si ji navždy a už ji nezapomněla.

Když mi bylo sotva čtyři pět let, ještě jsem neuměl číst, ale dokázal jsem převyprávět několik kapitol z oddílu Jižní Šao⁵ (Šao-nan, Shaonan) Knihy písní (Š’-t’ing, Kinh Thi), protože mi je matka ústně předala. Když mi bylo šest let, směl jsem bydlet v domě, kde učil můj otec. Otec mě učil čínské znaky. Když jsem se učil teprve tři dni, uměl jsem zpaměti

---

¹ Vietnamsky đinh mào, tj. skrytý oheň + kočka (viz Přílohy: Určování let). - P. K.

² Hùng Sở n se nazývají hory Đụn. Kdysi bojoval Mai Hắc Đế s tchangskou armádou, byl poražen a zemřel na tomto místě. V horách se nachází chrám Mai Hắc Đế, podle něhož se nazývají Hùng Sở n (Hrdinské hory). – autor.

³ Patří k okresu Nam Đán provincie Nghệ An. – překladatel.

⁴ Đồng je v dnešní době vietnamskou měnou, doslovný překlad je „měď“. V tomto textu se však jedná spíše o měděnou minci. Vedle měděných peněz existovaly také stříbrňáky a zlaťáky, které měly vyšší hodnotu. Chudáci obvykle používali především měďáky, zlaťáky byly vyhrazeny bohatším lidem (šlechtě, úředníkům, obchodníkům).

⁵ Vietnamsky Chu Nam. Šao=stát ve starověké Číně.

Příručku čínských znaků⁶. Když jsem knihu zavřel, dokázal jsem ji z paměti přečíst, aniž bych zapomněl nebo spletl jediný znak. Mému otci se to zdálo podivné, a tak mi dal knihu Hovorů⁷, abych se ji naučil a cvičil psaní. Nutil mě opisovat tuto knihu, a tak se učil, každý den jsem se učil 10 listů. Protože jsme byli chudí, neměli jsme dost peněz na papír, musel jsem užívat listy banánovníku namísto papíru. A když jsem se to naučil z paměti, spálil jsem je.

Když mi bylo sedm let, studoval jsem knihy klasiků a komentáře⁸ a dokázal jsem pochopit jejich smysl. Tentýž rok jsem na základě knihy Hovorů napsal adaptaci knihy „Hovory pana Phan“⁹, kde jsem si v mnoha větech dělal legraci ze svých spolužáků. Když se to otec dověděl, dal mi velkou facku a od té doby jsem si už takovou knihu nikdy nenapsal.

Když mi bylo osm let, uměl jsem psát krátké eseje a chodit na zkoušky ve vsi nebo v okresním městě, v obou jsem byl nejlepší.

Když mi bylo devět let, to byl rok vodního psa¹⁰, dvacátý devátý rok vlády císaře Tjü Đúc (1876), povstali učenci v provinciích Nghê An a Hà Tĩnh se sloganem „Vyžeňme Francouze“¹¹, aby vyzvali okresní správy. V jejich čele stál bakalář¹² Trần Tấn v Thanh Chuông, Đõ Mai v Diên Châu a Lê Khanh v Hà Tĩnh. Když jsem to uslyšel, sešel jsem se se svými malými spolužáky ve škole, s bambusovými rourami namísto pušek, s peckami liči¹³ namísto kulek jsme si hráli na armádu vyhánějící Francouze. Otec mi nabil a pokáral mě, ale já jsem nepřestal, protože živost a zvědavost byly mou přirozeností.

Ve třinácti letech jsem dokázal psát literaturu (prózu a poezii) podle středověkých způsobů, bylo mnoho textů, kterým učitelé ve vesnici nerozuměli. Můj otec chtěl, abych studoval dále na velké škole, kde jsou proslulí učitelé. Ale v okolních vesnicích nebyla žádná velká škola, a navíc jsem kvůli chudobě nemohl studovat daleko. Proto jsem byl stále doma a studoval u otce a učil jsem se psaní ve škole pana Nguyễn ve vsi Xuân Liểu. Pán se jmenoval Kiểu a byl velmi hluboce vzdělaný v čínských klasicích¹⁴, složil zkoušku na bakaláře a byl mu

---

⁶ San-c' t'ing (Sanzi jing, vietnamsky Tam tỵ kinh) – Tříznaková kniha, učebnice složená z vět o třech znacích. Bùì Phụng, Tù ãiễn Việì-Anh, str. 1513. - P. K.

⁷ Lun-jü (Lunyu, vietnamsky Luận ngữ) - záznam Konfuciových hovorů. - P. K.

⁸ Vietnamsky Kinh = Kanonická kniha (čínsky: Ĵing, Jing). Komentáře ke kanonickým knihám= vietnamsky Truyện, čínsky Čuan (Zhuan) - P. K.

⁹ Vietnamsky „Phan tiên sinh luận ngữ“ (Niên biểu, str. 25).- P. K.

¹⁰ Vietnamsky giáp tuấì, tj. voda v přírodě + pes (viz Přílohy: Určování let). - P. K.

¹¹ Doslova Vyhánání Západ'anů (Bình Tây) (Niên biểu, str. 25).

¹² Tù ãi – titul student, někdy též bakalář. Viz Přílohy: Tituly zkuškového systému za dynastie Nguyễn. - P. K.

¹³ Druh tropického ovoce. - P. K.

¹⁴ Vietnamsky Hán học, což doslova znamená čínské učení. Ve skutečnosti se jedná o vzdělání humanitního zaměření, které zahrnuje znalost významných čínských učenců, zejména konfucianců (Konfucius, Mencius, atd.),

udělen úřad editora. Poté, co z něj odešel, vrátil se domů vyučovat. Pán mě velice miloval, častokrát si půjčil od vysoce postavené rodiny vzácné knihy a přinesl mi je, abych si ji přečetl. Díky tomu jsem si rozšířil znalosti. Bohužel jsem se tehdy věnoval pouze nesmyslnému studiu ke zkouškám¹⁵, a tak studium nebylo vůbec užitečné.¹⁶

Když mi bylo sedmnáct let v roce zemské kozy¹⁷, v třicátém šestém roce vlády císaře Tj Đúc (1883), byl Tonkin¹⁸ obsazen Francouzy. Od Ninh Bình dále na sever povstala Armáda spravedlnosti¹⁹ jako včelstvo. Byl jsem také horlivý a nadšený, chtěl jsem odpovědět na výzvu povstalcům v Tonkinu, ale neměl jsem žádnou sílu, proto jsem to nemohl udělat. O půlnoci jsem rozžal lampu, napsal jsem prohlášení „Vyžeňme Francouze, kteří zabrali Tonkin“²⁰ a tajně jsem ho nalepil na velký strom u cesty. Přál jsem si, aby pohnulo srdcem lidí. Ale protože jsem měl ještě příliš nízké postavení, tak byť to byla slova pravdy, nemělo to žádný vliv. Prohlášení bylo nalepené na stromě několik dní, pak ho kolemjdoucí roztrhali, aniž na něj jediný člověk reagoval. Teprve tehdy jsem pochopil, že je třeba jít s dobou a mít jméno. Teprve od té chvíle jsem usilovně tříbil literární práce ke zkouškám. Proto jsem byl den ze dne známější, že mám dobré znalosti, a častokrát jsem byl při zkouškách v provincii nejlepší.

Když mi bylo osmnáct v roce vodní opice²¹, v prvním roce vlády Kiến Phúc (1884), matka zemřela. Kvůli smutku za matku jsem nemohl jít ke zkouškám. Navíc jsme byli chudí, mé dvě mladší sestry osiřely, otec ovdověl, musel vařit jídlo. Od té doby jsem si musel vydělávat na živobytí jako literát.

Když mi bylo devatenáct let v roce vodního kohouta²², prvním roce vlády císaře Hàm Nghi (1885) bylo v květnu obléháno hlavní město. V červenci francouzská armáda vtáhla do provincie Nghệ An. Všechny význačné osobnosti z provincií Nghệ An a Hà Tĩnh poslechly

---

a Pěti kanonických knih (vietnamsky Ngũ kinh), zahrnující Knihu písní, Knihu proměn, Knihu obřadů, Knihu análů a Letopisy jara a podzimu. – P. K.

¹⁵ Vietnamsky khoa cử, tj. systém státních zkoušek, který požadoval pro každý stupeň (laureát, bakalář, magistr, doktor) znalost tzv. čínského učení (viz výše). Rozhodující význam pro složení zkoušky mělo memorování textů v klasické čínštině. – P. K.

¹⁶ Když se zamyslíme, za zkaženost studijního oboru dřívějšího zkouškového systému nemohly čínské znaky, stejně jako za otroctví dnešního oboru nemůže latinka. Kolika výjimečně inteligentním lidem zmařily temné okolnosti život, to je vskutku hodné stížnosti! – *překlad originálu*.

¹⁷ Vietnamsky quý vj, tj. obděláná zem + koza (viz Přílohy: Určování let). Vj je pravděpodobně jiné čtení znaku „mùi“ (koza).- P. K.

¹⁸ Namísto vietnamských termínů pro jednotlivé části Vietnamu (Bắc bộ, Trung bộ, Nam bộ) v překladu používám evropské názvy (Tonkin, Annam a Kočínčina), které jsou u nás zavedené a lépe se skloňují.

¹⁹ Vietnamsky Nghĩa binh= povstalecká armáda (Niên biểu, str. 26). – P. K.

²⁰ Vietnamsky Bình Tây thu Bắc (Niên biểu, str. 26).

²¹ Vietnamsky giáp thân, tj. voda v přírodě + opice (viz Přílohy: Určování let). – P. K.

²² Vietnamsky át dậu, tj. voda v domácnosti + kohout (viz Přílohy: Určování let). – P. K.

rozkaz roajalistů k Hàm Nghiho povstání, spojily vojska, která se shromáždila, aby nastavila svá srdce kulkám jen kvůli nadšení pro velkou povinnost, takto to lze nazvat hloupou loajalitou²³. V tuto dobu jsem se teprve učil roli mladého vlastence, což bylo také k smíchu. Předtím původně úředníci a význačné osobnosti verbovali vojáky z vesnice, organizovali vojsko, které mělo jen s bambusové hole.

Já jsem byl student, který se nedokázal ubránit hněvu: nejprve jsem šel pro podporu ke spolužákům poté, co mi to předtím schválil můj přítel Trần Văn Lữ²⁴. Postupně jsem shromáždil kolem sebe více než 60 osob, organizovaných v jednotce „Studentské armády“²⁵. „Studentská armáda“ byla založena, ale neměla nikoho, kdo by byl dostatečně schopný a silný zastávat roli velitele. Protože jsem tu věc vymyslel já, byl jsem ve skupině nejmladší a navíc jsem pocházel z chudé rodiny, neměl jsem jméno, byl jsem slabý, bylo to nad moje síly.

Nešlo nic jiného dělat, musel jsem jít spolu s Trần Văn Lữ²⁶ k bakaláři Đinh Xuân Khá a usilovně jej prosit, aby zastal funkci velitele. Pan bakalář byl také muž vznešeného ducha, proto souhlasil. Teprve tehdy jsme sestavili jmenný seznam osob a určili armádní odznak. Ale horší bylo, že jsme neměli kde vzít potraviny a zbraně. Právě jsme měli v úmyslu uspořádat sbírku peněz a nechat vyrobit zbraně, když za necelých deset dní přitáhla velká francouzská armáda. Pálila a ničila, střílela a zabíjela, až oheň a kouř zakryly nebe, každý z nás se třásl strachy. Mě a Trần Văn Lữ²⁶ pokárali, že jsme provedli strašný čin: otec mě také přísně pokáral. Musel jsem jít k bakaláři Đinh Xuân Khá požádat jej, aby spálil jmenný seznam a zničil odznak Studentské armády.

Naštěstí celá záležitost byla ještě tajná a vše šlo ihned zničit, a tak to ještě nebylo odhaleno. Byla to vskutku mladická nerozvážnost! Ale díky tomu se mi také dostalo dobré lekce. Poznal jsem, že jestli chci dělat hrdinské činy, přirozeně musím posílit svůj vliv. Jestli chci připravit velkou věc, přirozeně musím mít dostatečný plán. Jinak budu jako nedočkavý horlivec, který chytá tygra holýma rukama, plave v řece, a tak nic nezmůže. Od té doby jsem na deset let obrátil svou pozornost k sebezdokonalování. Na jedné straně jsem usiloval sledovat cestu dobové literatury, doufal jsem, že si získám ve světě jméno, abych v budoucnu dosáhl vyššího postavení. Na druhé straně jsem tajně vyhledával vojenské příručky z doby Válčících států²⁶ jako *Třináct kapitol vznešeného syna*, *Listy o srdci válečníka* až ke knihám

---

²³ Vietnamsky ngu trung (hloupý + loajalita). Znali jen loajalitu k císaři, ale vzhledem k okolnostem to byla hloupost. – překladatel.

²⁴ Poté co Trần Văn Lữ²⁶ získal titul licenciáta, se nestal úředníkem. – překlad originálu.

²⁵ Vietnamsky Thí sinh quân (Niên biểu, str. 27).

²⁶ Čan-kuo (Zhanguo, vietnamsky Chiến quốc)

*Velký stan válečného vůdce a Tajemné metody bojovníka*²⁷ atd. Vždy po nocích jsem psal, abych připravil opisy pro to, co skutečným později.

Mé revoluční ambice začaly ve mých dvaceti dvou letech, to bylo v roce ohnivého psa²⁸, v prvním roce éry *Đông Khánh* (1886). Nenáviděl jsem nepřátelské vojsko, které napadlo mou vlast, projevoval jsem nenávisť, kdykoliv jsem je uviděl. Velmi jsem obdivoval, co učinili pánové Mai a Tuát, až jsem napsal „Zápisky ze dvou roků psa“²⁹. První část popisuje rok vodního psa (1876), kdy povstal lid dvou provincií *Nghê An* a *Hà Tĩnh*. Druhá část popisuje rok ohnivého psa (1886), kdy se lid dvou provincií *Nghê An* a *Hà Tĩnh* podílel na roajalistickém hnutí. A napsal jsem ještě dodatek v podobě energického hodnocení a ocenění pánů Mai a Tuát. Oba pánové byli odsouzeni k zločinu tím, že se postavili se do čela vzpoury, a proto byli zabiti. Společnost jako by je opomíjela, a tak jsem začal o tom mluvit. Proto mě mí žáci nutili, abych opisy spálil. Avšak díky tomu se mi ještě dostalo jedné dobré lekce: Ach, běda! Ještě jsem nebyl známý, byl jsem ještě neopeřené ptáče, a už jsem chtěl dosáhnout svého snu za kratičkový okamžik. Říkat planá slova, už to je obtížné, natož je uskutečnit!

Od dvaceti dvou let do jednatřiceti let jsem se po deset let skrýval ze dvou důvodů:

Prvním bylo, že mě k tomu nutily rodinné okolnosti. V mé rodině byly počínaje prapradědečkem čtyři generace s jediným synem, můj otec byl druhorozené dítě, které se stalo dědicem. Také já mám velmi málo sourozenců. Otec ovdověl a navíc byl starý a nemocný, byl na mě životně závislý. Já jsem mu oddán a velmi jsem si ho vážil. Kdybych udělal něco špatného, otec by do toho mohl být zapleten, a tomu jsem se ze všech sil vyhýbal. Proto jsem se soustředil jen na vyučování žáků a prodej esejí. Peněz, které jsem za to dostával, bylo dost a díky tomu jsem mohl pečovat o otce, aniž by mu něco chybělo. Jestliže ještě něco zbylo, používali jsme peníze na pohoštění hostů. Zbojníci³⁰ a zbytky roajalistů³¹ se se mnou potají rádi scházeli. V těchto setkáních mají kořeny mé pozdější prohry stejně jako velké životní uspokojení, kterých se mi dostalo v průběhu těchto deseti let. Stvořiteli dá tedy dost práce, aby člověku přinesl porážku nebo úspěch.

Druhým důvodem bylo, že má dráha ve zkouškovém systému byla velmi neúspěšná. Když jsem jako malý chodil do školy, věděl jsem maličko o velkém závazku. Nechtěl jsem

---

²⁷ Čínsky: Cun-c' š'-san pchien (Zunzi shisan pian, vietnamsky *Tôn tử thập tam thiên*), Wu-chou sin-šu (Wuhou xinshu, *Vũ hầu tâm thư*), Chu-čang čchü-t'ü (Huzhang guju, *Hồ trưởng xu ốc*), Ping-t'ia mi-t'üe (Bingjia mijue, *Binh gia bí quyết*).

²⁸ Vietnamsky *bính tuất*, tj. rozžatý oheň + pes (viz Přílohy: Určování let). – P. K.

²⁹ Vietnamsky *Song tuất lục* (*Niên biểu*, str. 28).

³⁰ Doslova zelený+les=bandita, zbojník, pirát.

³¹ *Cần vương* (*Niên biểu*, str. 29).

být průměrným člověkem. Občas jsem recitoval báseň³²: „Ve dne v noci toužím být zapsán v kronice, stát se samostatným, přinejmenším literátem“³³.

Přesto jsem musel spolknout svůj hněv. Šestkrát jsem šel na provinční zkoušku prvního stupně, pak teprve bylo vyvěšeno mé jméno na tabuli. Když jsem absolvoval provinční zkoušku, stal jsem prvním kandidátem druhého stupně³⁴, blahopřál jsem si větou: „Podle mého přání není osm devět věcí, za bambusovou zástěnou zuří západní vítr. Mezi třemi sty lidmi před branou ostýchavě hraje na flétnu chlapec od Jižních hradeb.“³⁵ Tak takové bylo mé pohrdání pozemskou slávou.

V životě jsem měl dva přátele na život a na smrt, které jsem měl nejraději: pana Đặng Thái Thân z Hải Côn s pseudonymem Ngũ Hải a pana Nguyễn Hàm z Quảng Nam s pseudonymem Tiểu La. S panem Thái Thân jsem se seznámil díky literatuře, s panem Nguyễn Hàm jsem se seznámil díky rojalistům. Příčiny setkání se lišily, ale výsledek byl stejný: setkaly se duše, které si vzájemně rozumí³⁶, je to vskutku krásné. Předtím jsem býval doma a vyučoval jsem, lidí, kteří přicházeli ke mně studovat bylo až několik set. Kdykoliv jsem vykládal knihu žákům, často jsem opakovaně přednášel o vynikajících osobnostech z dávných dob, zejména o historii Hoàng Phan Thái a Phan Đình Phùng. Rád jsem o nich opakovaně mluvil, doufal jsem, že jim dokáže každý porozumět. Ale jen Thái Thân byl chápavý a dokázal proniknout více do hloubky. Nikdo nevěděl o mých rozhořčených a rozhněvaných lekcích vůči světu, ani o tom, že tajně přijímám a zaměstnávám uprchlíky. Věděl to pouze Thái Thân. Já a Thái Thân jsme byli literární přátelé po dvanáct let a revoluční přátelé po jedenáct let. Zemřel kvůli prohře, zabil se, aby si zachoval čest. Nenechal nepřátelské vojáky, aby jej potupili na těle a duchu. Opravdu bych se měl stydět, že jsem tolik zradil jeho city.

Když druhého roku Hàm Nghi (1886) padlo hlavní město, král uprchnul a začala se zvedat se vlna rojalistů. V oblasti Nghệ - Tĩnh³⁷ stál v čele Phan Đình Phùng z La Sơn a dokázal vzdorovat 11 let, v oblasti Nam – Ngãi³⁸ stál v čele Nguyễn Huệ z Thanh Hà, který také vydržel

---

³² Doslovný překlad: „Ráno a v noci nemyslím jen na bambus a na hedvábí, hledám si nejnižší místo v literatuře.“ (Túc dạ bất vong duy chúc bạch, lập thân tối hạ thị văn chương). (Niên biểu, str. 30).

³³ Tato báseň je v knize Túy viên. Když bylo Nguyễn Ái Quốcovi (Ho Či Minovi) deset let, slyšel mě, jak v opilosti recituji tuto báseň, a doteď ji znovu vypráví. – *překlad originálu*.

³⁴ Vietnamsky giải nguyên (Niên biểu, str. 30). V roce kovové krysy éry Thành thái (1900) se Phan Bội Châu stal prvním laureátem (uspěl nejlépe ze všech) ve škole Nghệ An. – *překladatel*.

³⁵ Vietnamsky: Bật như ý thường bát cử sự, sáu sinh liêm ngoại tây phong; hỗn thiết xúy ở tam bách nhân, quý tử môn tiền Nam quách. Můj starý přítel Thái Sơn rád četl tuto větu. – *překlad originálu*.

³⁶ Vietnamsky thanh khí, zkrácený verš z Knihy Proměn (vietnamsky Kinh dịch; čínsky: I-ťing, Yijing), doslova „zvuk a duch“. Znamená to duchovní soulad lidí, kteří jsou si blízcí. Bùi Phụng, Từ điển Việt-Anh, str. 1565. - P. K.

³⁷ Provincie Nghệ An a Hà Tĩnh. – P. K.

³⁸ Provincie Quảng Nam a Quảng Ngãi. – P. K.

čtyři roky, než byl zlomen. Tehdy jsem byl ještě malý, nezralý stoupenec a navíc jsem neměl jiné bratry. Proto jsem se neodvážil projevit se veřejně.

Ale vůdce ve straně Phan Đình Phùng jsem tajně přijímal stejně jako důstojník hlavního štábu Nguyễn Quynh z okresu Huế ng Sơn, správce Hà Văn Mỹ z okresu Nghi Xuân, vicekonzula Ngô Quang, náčelník Lê Hạ a Đới Quyên s Đới Quếem, všichni byli mí tajní přátelé. Nguyễn Quynh byl se mnou velmi úzce spojen. Byl důležitou osobou ve skupině kolem Phan Đình Phùng, často komunikoval s přáteli strany Nguyễn Hiệua, znal se velmi dobře s Tiểu Laem. Vždy když spolu diskutovali o činnosti strany v oblasti Nam - Ngãi, usilovně chválil Tiểu Laa. Proto ačkoliv jsem se s Tiểu Laem setkal teprve tři roky předtím, než jsem odjel do zahraničí, diskutoval jsem s ním o činnosti. Ale duchem jako bychom se znali už více než deset let. Tiểu La se mnou setkal teprve jednou, ale jeho srdce bylo otevřené přátelství. Věřil jsem mu už dříve, protože byl členem strany Rojalistů.

Když mi bylo jednatřicet let v roce ohnivého kohouta³⁹, osmém roce vlády císaře Thành Thái (1897) jsem shledán vinným z nošení knih ke zkouškám a byl jsem odsouzen k doživotnímu zákazů skládání zkoušek. Kvůli tomu jsem bezcílně utrácel čas v Tonkinu⁴⁰ i v hlavním městě Huế. V Huế jsem vyučoval jsem v domě otce pana Vũ Bá Hợp v obci An Hòa. Vždy, když jsem skončil vyučování, s pomocí literatury jsem navazoval přátelství s literáty. Khiếu Năng Tĩnh, který tehdy dělal obětníka vína⁴¹ v Národní akademii, si mě velmi vážil. V té době jsem také uzavřel velké přátelství s panem Đặng Nguyên Cẩn. Pan Mai Sơn Nguyễn Thượng Hiên velmi chválil mou báseň⁴² „Klaním se kameni Vašich činů“⁴³. Přinesl mi ukázat esej pana Nguyễn Lữ Trạch, který měl pseudonym Kỳ Am. Od chvíle, kdy jsem četl esej „O velkém moci ve světě“ pana Kỳ Am, zrodilo se mé myšlení o světě. Také mi půjčil knihy jako „*Války na Středním východě*“, „*Prusko-francouzská válka*“ a „*Zápisky z celého světa*“⁴⁴.

Teprve když jsem viděl ty knihy, pochopil jsem celkovou situaci soutěžení ve světě a tragédii ztráty vlasti, genocidy národa, tím více se mé srdce roznítlo. Povídal si se mnou

---

³⁹ Vietnamsky đình dậu, tj. skrytý oheň + kohout (viz Přílohy: Určování let). – P. K.

⁴⁰ Vietnamsky Bắc Kỳ. – P. K.

⁴¹ Vietnamsky tế tửu. Bùi Phụng, Từ điển Việt-Anh, str. 1549. - P. K.

⁴² Vietnamsky phủ, popisná báseň.

⁴³ Vietnamsky Bái thạch vi huynh , báseň: Tam sinh diên hải chi tử, vị vong tướng bá nhất phiến bổ thiên chi lục, hủ thị phùng quân.

⁴⁴ To jsou knihy Nových listů (tân thư), které vydal Liang Čchi-čchao (Liang Chi-chao, vietnamsky: Lương Khải Siêu) a Kchang Jou-wej (Kang You-wei, vietnamsky: Khang Hữu Vi). – *překladatel*.

Vietnamsky, v závorce čínsky: Trung Đông chiến kỷ (Trung-tung chan-ti, Zhongdong Zhangji), Phổ-Pháp chiến kỷ (?-fa chan-ti, ?fa Zhangji) Doanh hoàn chí lược (?? ti-lu, ?? jilu).

také o loajálním a odvážném srdci pana Tǎng Bạt Hổ. Díky tomu jsem si zapamatoval jeho jméno. Od té chvíle se mé osvobozené myšlení pohnulo. Ačkoliv bylo v rozhořčené situaci, ještě se nemohlo dostat ven. Já jsem byl stále připraven a čekal jsem na příležitost, po více než dva další roky jsem teprve mohl rozvíjet své přání.

Předtím když jsem přišel navštívit Liang Čchi-čchaa, právě psal knihu *Příběh tří italských hrdinů*⁴⁵, tak mi ji ukázal. Velmi jsem obdivoval Mazziniho kvality. Z příběhu o Mazzinim jsem si zamiloval jednu větu: „Vzdělání a vzpoura musí kráčet pospolu“. Proto jsem na jedné straně měl studenty k tomu, aby vycestovali do zahraničí, a na druhé straně jsem podporoval revoluční myšlení stejně jako revoluční činnost ve vlasti. Proto jsem dopsal knihu *Začátek listů psaných krví ze zámoří*⁴⁶ pod názvem *Pokračování listů psaných krví ze zámoří*⁴⁷, kterou pan Lê Đại přeložil do vietnamštiny a rozeslal po celé zemi.

V první části díla byla věta: „Lidé naší země jsou velmi podivní, přemýšleli už o této špatné situaci?“. To je začátek; a v první části pokračování byla věta: „Slova psaná krví a slzami zasláná do vlasti, k dnešku není to dávno. Kolem ve světě, rušno a klid – srdce se rmoutí a v rozpacích.“ „Začátek“ obnažuje jedovatou politiku nepřátelské Francie, která chce genocidu naší vlasti: tou je bezostyšné vykořisťování, to znamená nákladný pronájem a vysoké daně, krutost za účelem vysávat náš národ až do morku kostí. Za druhé je to tajné ničení, tj. navenek se zdobí civilizací, že vzděláním naplní naše hlavy, aby paralyzovala ducha našeho národa. První část „pokračování“ jasně hovoří, že jsme ztratili vlast ze tří hlavních příčin:

- 1) Král neví, že existuje lid;
- 2) Země neví, že existuje lid;
- 3) Lid neví, že existuje země.

Což lze vyložit následovně: „Za prvé král nezná lid, za druhé úředník neví nic o lidu, za třetí lid zná jen sebe, nestará se o krále a o zemi, nestará se, s kým je úředník“. Tento odstavec znovu a znovu zcela vyjadřuje příčinu zarmocující nemoci. Prostřední odstavec vyjadřuje způsob, jak zachránit zemi z nebezpečí, ze všech sil vyvolává vlastenecké myšlení a nenávisť k nepříteli spoluobčanů. Ale hlavním závěrem je, že celá země musí být za jedno. To se dělí na deset bodů:

1. Jednomyslnost všech bohatých.
2. Jednomyslnost úředníků ve funkci.
3. Jednomyslnost synů šlechty.
4. Jednomyslnost stoupců křesťanství

---

⁴⁵ Vietnamsky: Ý-đại-lợi tam kiệt truyện. Tři hrdinové Itálie jsou: Mazzini (1805 – 1872), Garibaldi (1807 – 1882) a Cavour (1810 – 1861) (Niên Biểu, str. 75).

⁴⁶ Hải ngoại huyết thư số biên (Niên Biểu, str. 75).

⁴⁷ Tục hải ngoại huyết thư. (Niên Biểu, str. 75).

5. Jednomyslnost námořnictva a pozemní armády.
6. Jednomyslnost všech sdružení a společenství.
7. Jednomyslnost tlumočnicků, tajemníků a sluhů a kuchařů.
8. Jednomyslnost žen.
9. Jednomyslnost všech dětí z rodin, které byly zmasakrovány nepřítelem.
10. Jednomyslnost studentů v zámoří.

Tento odstavec, který přeložil pan Lê Đai, ještě jasněji vyjadřuje ducha. Stejně tak v šestém bodu o jednomyslnosti sdružení a společenství je věta, kterou Lê Đai přeložil: „Když fouká ledový vítr, stěží se to líbí nosu. Hledá hvězdu, aby ji sevřel do rukou, ale zavírá oči před tím, co už je uděláno. Hněv mi naplňuje srdce. Bratři, prosím taste meče, je nebe, země a my, jen taková jednomyslnost je jednomyslností.“ Když byl tento text vytištěn, odjel jsem zase do Hongkongu, aby vyhledal způsob, jak jej tajně poslat do země. Přitom jsem přivítal druhy z vlasti, kteří právě vycestovali do zámoří. Zrovna pan Vũ Mão Kiển z Hanoje spolu s pány Đỗ ng Tự Nguyên a Nguyễn Thái Bạt (tj. Nguyễn Phong Dj) nedávno přijeli do Honkongu. Nechal jsem je, aby zůstali v Hongkongu, a čekal jsem na příjezd parníku, pak jsem poslal knihu do vlasti. Proto tato kniha mohla být hojně distribuována v zemi. To vše zásluhou pánů Vũ Mão Kiển a Nguyễn Thái Bạt.

Tehdy v Honkongu jsme také založili malý úřad, protože zde bylo čtyři, pět druhů, kteří zde studovali angličtinu. A krajanů bylo velmi málo, byli to jen lidé poslušní francouzského nepřítele, kteří sem přijeli jako sluhové. Celkem jich bylo přes čtyřicet osob: tlumočníci, tajemníci, asi tři čtyři lidé a ostatní byli sluhové a kuchaři. Když jsem se s těmito lidmi setkal, horlivě jsem agitoval, bylo mezi nimi několik upřímných lidí, kteří mi radostně naslouchali. Zorganizoval jsem „Vietnamskou unii obchodních společností“⁴⁸, vyhlásil jsem akcie, podnikání se společným ziskem, učil jsem krajany, aby se spolu navzájem spojili pro veřejné blaho. Když byla unie založena jeden z tajemníků a tlumočnicků pan Phạm Văn Tâm byl zvolen předsedou. Byl z Annamu⁴⁹ a uměl anglicky, francouzsky a měl přehled o situaci ve světě, ale měl ještě myšlení jako za monarchie, což byl typický rys tehdejších Annamců.

Když byla obchodní společnost založena, krajané žijící v Hongkongu do ní vstupovali s nadšením. Dokonce i Vietnamci, kteří nastoupili k válečnému námořnictvu Francie, přispěli společnosti penězi. Činnost společnosti byla z části optimistická. Ale když od jejího založení ještě neuplynul ani rok, muž zvaný Nhung, který pracoval jako tlumočnick na francouzském

---

⁴⁸ Việt Nam thương đoàn công hội (Niên Biểu, str. 77).

⁴⁹ Vietnamsky Nam-kỳ.

konzulátu, byl francouzský lovecký pes a nahlásil to členu z úřadu generálního guvernéra Indočíny. Řekl, že tato společnost je úřadem revoluční strany. Proto francouzská vláda požádala guvernéra provincie Hongkong, aby vydal příkaz k zatčení a rozpuštění. Následkem toho musela společnost zemřít mladá. Ukázalo se, že když je vlast ztracena, tak není místa, kde by lid netrpěl pod násilnou dupající patou.

Stále jsem musel v této době pohybovat v Jokohamě a v Hongkongu, protože Japonsko bylo ústředím studentů, jehož byl Hongkong místním i mezinárodním dopravním kanálem. Nemohl jsem to zvládnout, být v obou místech stejně. V poslední dekádě listopadu se mi zdálo, že studentů vyjíždějících do zámoří je stále málo. Ani o revolučních věcech ve vlasti jsem neměl vůbec žádné zprávy, a tak jsem byl neklidný. Chtěl jsem se hned vrátit do vlasti a sám se podílet na práci. Ale to bylo obtížné, protože jsem neměl dost prostředků na dopravu. Naštěstí právě vycestovalo pět mladíků z Nam Đinh, kteří mě vyhledali, aby se se mnou setkali. Byli to Đặng Xung Hồng, Đặng Tú Mẫn a nejmladší Đặng Quốc Kiêu, ještě s dalšími dvěma mladíky. Tři výše uvedení mladíci byli ochotní, ale horlivější a rozhodnější nad všechny byl Đặng Tú Mạn. Později se odvážil riskantní akce a obětoval se pro revoluci. Když těchto pět mladíků přijelo do Hongkongu, byli dovedeni Wu Min-t'ienem (Wu Minjian)⁵⁰, který byl zaměstnancem úřadu v Hongkongu, do Jokohamy, aby se setkali se mnou. Přivezli s sebou přes tisíc đongů, aby pomohli straně. Teprve tehdy jsem se rozhodl, že se vrátím do vlasti.

Předpokládal jsem, že tato cesta potrvá čtyři pět měsíců, než se vrátím do Tokia, protože jsem měl tři cíle: 1) Prozkoumat terén v obou provinciích Kuang⁵¹, pokaždé hluboce prostudovat každé místo na hranici s naší zemí k přípravě na pozdější vstup. 2) Po kuang-tungské cestě osobně dojít do Fan-čchangu (Fanchang)⁵², abych zde měl audienci u vojevůdce Hoànga a poradil mu, aby se přidal k revoluční straně, protože předtím se mi nepodařilo jej přímo kontaktovat. 3) Potřeboval jsem setkat se s důležitými osobami v Kočinčině⁵³, se všemi aktivisty v Tonkinu⁵⁴, abych dohlédl na realizaci revoluční činnosti. Až jsem zvážil své úmysly, vzal jsem si 300 đongů na dopravní náklady, a zbytek jsem nechal na zaplacení studií pro několik mladíků na Bính Ngộ.

---

⁵⁰ Vietnamsky: Vũ Mẫn Kiểnem.

⁵¹ Provincie Kuang-tung (Guangdong) a Kuang-si (Guangxi), vietnamsky: Quảng Đông a Quảng Tây.

⁵² Vietnamsky: Phần Xứ ng.

⁵³ Trung kỳ.

⁵⁴ Bắc kỳ.

V první dekádě prosince jsem odjel do Tokia rozloučit se s princem⁵⁵ a přáteli, kteří přijeli na studia, a pak jsem vyrazil do Kuang-tungu (Guangdongu). Nejdříve jsem navštívil dům pana Lũu Vĩnh Phúc, abych se setkal s panem Tân Thuật a řekl mu o tom, že se vracím do vlasti. Ten mě vyprovodil do Ĥin-čou/Čching-čou (Jinzhou/Qingzhou)⁵⁶ a tam mě představil bývalému vojevůdci jménem Ĥin-te (Jinde)⁵⁷.

Pan Ĥin-te byl dříve slavným pirátem, říkal si Armádní velitel předvoje (Čchien-t'ün tu-tchung, Qianjun dutong)⁵⁸. Poté, co se přidal k rojalistům, stal se kontraadmirálem. Po porážce pan Ĥin-te pány Lũu Vĩnh Phúc a Tân Thuật následoval a do Čung-chua (Zhonghua)⁵⁹. Byl to velmi liberální člověk. Když přijel do Čung-chua, vrátil se ke starému řemeslu a stal se vůdcem banditů v Kuang-tungu a Kuang-si. Pan mi Tân Thuật řekl: „Na hranici Dvou Kuangů⁶⁰ jsou všude doupata místních banditů, teprve když požádáte tohoto člověka, můžete projít, protože se jej tlupa banditů stále bojí.“ Jednal jsem s Ĥin-tem, ten souhlasil, a tak jsem přešel hranice dvou provincií Kuang, aniž by se něco stalo. Pan Ĥin-te byl opravdu mým dobrodincem. I když byl vůdcem banditů, pomáhal našim ze všech sil, mluvil velmi statečně a vybraně. Byl to muž velkého ducha: „Raději být hlavou slepice než ocasem buvola“⁶¹. Když mě vedl, považoval jsem jej za rovného jeho předchůdcům a jeho zdvořilý postoj ke mně se zřejmě nelišil od postoje k učiteli. Když na to teď znovu pomyslím, stále ještě jsem dojatý.

Když jsem opustil Kuang-tung, potkal jsem dva druhy z provincie Quảng Ngãi, kteří cestovali z vlasti do zámoří. Shledal jsem, že jsou oba upřímní a odvážní, že by mohli udělat něco významného. Řekl jsem jim: „Cílem našeho nynějšího podnikání je revoluce. Pokud ji chceme uskutečnit, je velmi potřeba, aby byli ve vlasti aktivní lidé. Ale studium v zahraničí je také velmi nezbytné, proto lidé jezdí studovat do zahraničí, aby se stali tvůrčím lidským zdrojem. Ale ti, kteří ničí, nemohou vyjet za studiem.“ Oba se radostně a dobrovolně vrátili do vlasti propagovat. Vytáhl dokumenty, které jsem vypracoval, jako *Dějiny ztráty Vietnamu, Nový Vietnam, Listy ze zámoří psané slzami a krví*⁶² a princovu báseň „Prohlášení celé zemi“⁶³. Předal jsem jim je tedy, aby je vzali do vlasti a užili je jako pro šíření hnutí.

---

⁵⁵ Vietnamsky: Kỳ ngoại hầu (vnější kníže), tj. princ Cuồng Đế.

⁵⁶ Vietnamsky: Khâm Châu.

⁵⁷ Vietnamsky: Tiền Đức.

⁵⁸ Vietnamsky: Tiền quân đô thống.

⁵⁹ Vietnamsky: Trung Hoa.

⁶⁰ Vietnamsky Luồng Quảng=Quảng Đông a Quảng Tây (Kuang-tong a Kuang-si).

⁶¹ Thà làm đầu con gà, không chịu làm đuôi con trâu. Niên Biểu, str. 79.

⁶² Vietnamsky Việt Nam vong quốc sử, Tân Việt Nam, Hải ngoại huyết lệ thư.

⁶³ Vietnamsky Kinh cáo toàn quốc.

Když jsem dorazil do Čchin-čou/Ťin-čou, ti dva se se mnou rozloučili a odpluli džunkou do Tung-sing (Dongxing)⁶⁴, a já a pan Ťin-te jsme se rozloučili s panem Tán Thuật. Vydali jsme se na západ čchin/ťin-čouskou cestou, jeli jsme přes Šang-s'-čou (Shangsizhou), Sia-s'-čou (Xiasizhou)⁶⁵ až do Tchaj-pching (Taiping)⁶⁶, což je kraj na hranici Kuang-si. Velitel tohoto okresu byl Čchen Tchi-chua (Chen Tihua)⁶⁷, původně bývalý člen skupiny okolo Chung Siou-čchüana (Hong Xiquan) a Jang Siou-čching/šeng (Yang Siuqing/sheng)⁶⁸. Čchen se uchýlil do naší vlasti, aby se stal velitelem skupiny Černé vlajky⁶⁹ poté, co se podvolil Mandžům⁷⁰. Protože měl pověření zničit bandity, bylo mu svěřeno velení vojsk, která bránila hranice Kuang-si. Čchen velmi dobře chápal Vietnamce, slyšel také mé jméno a znal mou práci, proto když spatřil mě a Ťin-teho, byl potěšen.

Sděлил nám, že několik z jeho podřízených ještě pobývá ve Vietnamu, a v současnosti je mnoho lidí, kteří jsou blízcí panu Hoàng Hoa Thám. Řekl jsem mu, že mám teď v úmyslu vrátit se do vlasti, abych se setkal s vojevůdcem Hoàngem⁷¹. Jak to uslyšel, ihned mi zařídil potřebné věci jako doklady, tělesného strážce atd. a představil mě svému bývalému důstojníkovi Liang San-čchi (Liang Sanqi)⁷². Dříve byl Liang nepřítelem Vietnamu, ale nyní byl váženým mužem provincie Tháí Nguyêñ.

V okrese Tchaj-pching jsem si několik dní odpočinul, a pak jsem se vydal na cestu. Pan Čchen Tchi-chua chtěl předejít bandity na cestě, proto vyslal s námi jednoho muže a deset statečných a dobře ozbrojených vojáků se dvěma muži eskorty; jeli jsme přes hraniční pásma Lung-čou (Longzhou) a Pching-siang (Pingxiang)⁷³ až k hraničnímu průsmyku Čen-nan (Zhennan)⁷⁴. Průsmyk Čen-nan je místo ležící u trhu Vãn Uyêñ v provincii Lang Sô ñ, které je obsazeno úředníky a vojskem mandžuské rasy. Cestovatelé, kteří chtějí průsmykem projít, musí předložit dokumenty, které si celníci nechají a vymění je za nový pas, s nímž je teprve možné projít.

---

⁶⁴ Vietnamsky: Đông Hưng.

⁶⁵ Vietnamsky: Thượng Tứ-châu, Hạ Tứ-châu.

⁶⁶ Vietnamsky: Thái Bình.

⁶⁷ Vietnamsky: Trần Thế Hoa.

⁶⁸ Vietnamsky: Hồng Tú Toàn a Dương Tú Thanh.

⁶⁹ *Cố đen*, černé vlajky užívané piráty. Čínsky: Chej-čchi (Heiqi). *Quân cờ đen*, Armáda černých vlajek, rolnická povstalecká armáda vedená Lin Jung-fuem v roce 1884, *Bùi Phụng, Từ điển Việt-Anh*, str. 373.

⁷⁰ Vietnamsky Mãn Thanh, čínsky: Man-cu (Manzu).

⁷¹ Vietnamsky: Hoàng.

⁷² Vietnamsky: Lưu ng Tam Kỳ.

⁷³ Vietnamsky: Long-châu a Bằng-tường.

⁷⁴ Vietnamsky: Trấn-Nam.

Když jsme prošli průsmykem Čen-nan, vojáci z doprovodu a pan Ťin-te se se mnou rozloučili a vydali se zpět. Měl jsem s sebou průvodce rodu Che⁷⁵, který se mnou prošel průsmykem. Když jsme dorazili k hranici naší vlasti, byla tam stanice francouzského vojska, velel zde jeden major, kontroloval cestovatele velmi přísně. Když jsme vešli do stanice, staniční úředník nás prověřil a shledal, že máme doklady v pořádku. Uvěřil, že jsme Číňané, proto se nás už na nic neptal. Ale změřil si nás pohledem a vše velmi pečlivě zapsal. Musel jsem zaplatit 3 đongy za další nový pas. Pak jsem se vydal na vlak na nádraží Đồng Đăng, abych odjel do Gia Lâm. Když jsem vystoupil v Gia Lâm, jel jsem do Tháí Nguyênu. Když jsem přijel do Tháí Nguyênu, věděl jsem, že Liang San-čchi má autoritu také v této oblasti.

V těchto provinciích v oblasti vysočin bylo mnoho krutých pobudů, každý cestovatel musel mít obavy. Ale oni viděli, že jsme oděni do čínského šatu, tak si řekli: „Tito lidé přišli navštívit velkého úředníka, ani se jich nedotkneme.“ Důvodem bylo, že dříve Liang San-čchi způsoboval rozruch v provinciích Cao Bằng a Tháí Nguyê. V době, kdy Francouzi právě dobyli Tonkin, byla tato oblast považována za odlehlé a nebezpečné místo. Měli v úmyslu přijmout a zaměstnat Liang San-čchiho, aby upustil od nepokojů, a proto mu udělili titul „Velký vyslanec vyzývající ke kapitulaci“⁷⁶, proto mu lidé z oblasti říkali „velký úředník“. Bolí mě pomýšlení, jak je náš lid hloupý a slabý, že se bojí nejen francouzského agresora, ale také krutého Číňana, který zde žije, bojí se ho jako tygra.

Za jeden den jsem dorazil do města Tháí Nguyê, a pak jsem jel další den do Chợ Chu, což je tábor/stanoviště Liang San-čchiho. Nejprve mě Che, který mě doprovázel, představil Liang San-čchimu. Liang viděl, že mám dopis od velitele Čchena, proto byl pozorný a ukázal mi celý vojenský tábor. Podle toho, co jsem viděl, vojska i disciplína byly slabé ve srovnání s Fan-čchangem, ale co do proviantu, zbraní a počtu osob byl mnohem větší. Když jsem je pečlivě porovnal, tak Hoàng získal nezávislou oblast, ale Liang byl v závislé oblasti, což byl velký rozdíl. Když jsem se poprvé setkal s Liangem, myslel jsem, že ho mohu použít jako vojenskou podporu. Ale když jsem s ním mluvil, poznal jsem, že Liang vůbec není vznešené vůle, že je jen mužem známým mezi bandity. Myslel jsem si, že když neposílím moc povstalecké strany a nenaleznu pomoc v zahraničí, tento člověk není pro mě vůbec užitečný. Tak jsem přemýšlel a byl jsem zklamaný.

Ale naštěstí jsem také potkal jednoho přítele Trần Đông Anh a druhá ze Sở n Tây. Trần sem přijel, protože chtěl Liang San-čchiho přemluvit, aby se připojil k revoluci. Trần mě

---

⁷⁵ Vietnamsky: Hà.

⁷⁶ Vietnamsky: Chiêu phủ đại sứ.

představil svém blízkému příteli jménem Đè Công, který byl dříve slavný generál roajalistů. Vykonal mnoho velkých válečných činů, a proto byl povýšen do hodnosti kotraadmirála. Byl blízkým přítelem Hoàng Hoa Tháma. Poněvadž byli roajalisté potom poraženi, mnoho lidí se přiznalo. Některým byla udělena milost, někteří vykonali zásluhy, aby se stali úředníky jako Đè Kiêu. Jedině pánové Đè Thám a Đè Công se nepodvolili, pan Thám odjel do Bắc Giangu a pan Công do Thái Nguyênu. Ale v Thái Nguyênu už působil někdo jiný, a proto Đè Công musel spolu s několika desítkami stoupenců pracovat na poli a chodit na lov, aby měl z čeho žít. Skrýval se v oblasti, kde měl moc Liang San-čchi, a Liang jej přijal jako přítele. Špehové Francouzů také po ničem nepátrali, protože francouzský agresor považoval Thái Nguyêna za kus země, s ním nemá nic společného.

Trần Đông Anh mě zavedl k panu Đè Công. Mluvili jsme dosti dlouho. Viděl jsem, že je člověk s vysokým čelem, dlouhou bradou, jiskrnýma očima. Občas nasadil nahněvaný obličej a řekl: „Přeji si, abych měl příležitost setnout francouzské agresory, jejich krví omýt meč, pak bych třeba zemřel.“ Jednoho dne mi řekl: „Už dlouho nejezdím na koni, nohy mi ztloustly, až budu mít peníze, koupím si dobrého koně.“ Daroval jsem mu 15 đõngů, myslel jsem si, že když bude příležitost bojovat, mohu z něj udělat generála.

Đè Công mi dal chlapce, aby mě dovedl přes hory do Bắc Giangu. Za dva dny jsme dorazili do okresu Yên Thế a přes trh Nhãn Nam jsme došli do tábora Phõn Xũng. Předal jsem tajnou značku, kterou mi dal předtím Đè Công. Pan Hoàng byl velmi potěšen, zařídil mi nocleh v táboře Cá Huýnh; další den uspořádal hostinu na mou počest a pozval na ni důstojníky. Předtím jsem byl v táboře jednou, ale spolu s ním jsem hovořil o třech věcech, tak tentokrát to bylo poprvé. Byl jsem v táboře více než deset dní, uzavřel jsem s ním tajnou dohodu o několika věcech:

1. Vstoupí do Společnosti obnovy a přijme prince za předsedu společnosti;
2. Požádal jsem jej, aby přijal bojovníky za spravedlnost z Kočičíny, kteří byli pronásledováni a uprchnuli na sever;
3. Když vypukne povstání v Kočičíně, povstane se svou armádou, aby ji podpořil.

Pan Thám měl také ke mně několik požadavků:

1. Když tábor Phõn Xũng vstoupí do války, Kočičína mu přijde na pomoc;
2. Ve válce musí Společnost obnovy pomoci se silou zahraniční pomoci;
3. Kdykoliv bude mít tábor Phõn Xũng nedostatek vojska, společnost mu musí ze všech sil pomáhat.

Obě strany se domluvily. Pan Hoàng mi našel horu za táborem, abych zde připravil základnu pro členy strany z Kočičiny, aby měli klidné místo na odpočinek, až přijdou. O trochu dále pánové Túng Nham a Hoàng Hành spolu založili vlastní tábor jménem „Tú Nghê“⁷⁷, to byl výsledek tehdejšího slibu.

Za několik dní, když jsme se s přítelem Đặng Văn Bá z Hà Tĩnh rozloučili s panem Hoàngem a vyrazili jsme do navštívit jednoho druha v Hội Duệ. Právě jsme potkali pány Ngủ Hải a Dật Trúc, kteří také přijeli a sdělili mi, jaká je nejnovější situace. Slíbil jsem všem hlavním osobám z Kočičiny a Tonkinu, že se sejdeme, abychom pohovořili o plánu, co uskutečníme. Měli jsme v úmyslu rozdělit se na dvě křídla: první křídlo bylo „mírové“, které se soustředilo na přednášky, a druhé „aktivní“, které se soustředilo na vojenskou činnost, připravovalo zbraně a výzbroj a realizovalo povstání. Co se týče zodpovědnosti za spojení v Tonkinu, bylo svěřeno Vũ Hải Thuovi⁷⁸, spojení v Kočičině bylo svěřeno Đặng Tú Kinhovi a pan Hải Côn pomáhal oběma křídům, chvíli na severu, chvíli na jihu, jedno rámě neslo dvojí břemeno. Od té doby mohly být zajištěny finance pro studenty v zahraničí a na aktivity v zemi, a vliv revoluční strany měl příležitost postupně se rozvíjet.

Během tří let (kozy, opice a kohouta, 1907 – 1909) jsme dokázali uskutečnit několik věcí: v Hanoji jsme založili Bezplatnou Tonkinskou školu⁷⁹, v Quảng Nam a Quảng Ngãi přibývalo obchodních komor jako hub po dešti, pak byli otráveni vojáci v Hanoji. Vũ Phấn uhlídal vojenské jednotky v Nghê Anu a Hà Tĩnh, a Nguyễn Truyên chtěl nečekaně zaútočit na provincii Hà Tĩnh. Ale bohužel příležitost ještě nedozrála, neměli jsme ještě dost stoupenců. Následkem toho buď byla lest odhalena, takže se nedalo nic dělat, nebo se věc téměř podařila, ale byli jsme zase poraženi, výsledkem bylo, že tolik bojovníků přišlo o hlavu, tolik spravedlivých lidí plýtvalo svou krví. „Z toho, co se kdysi stalo, mě bolí srdce, prosím nepřipomínejte mi to, nechci se dívat na hněv.“ Kdyby někdo řekl, že můj návrat do vlasti byla jen chyba, nebyla to žádná zásluha. Opravdu jsem neměl čím se obhájit.

V první dekádě ledna roku ohnivých koz⁸⁰ (1907) jsem se vrátil do Hanoje, setkal jsem se s panem Tập Xuyê, který sem přijel z Nghê⁸¹. Tehdy byla v Nghê založena dvorská obchodní firma, ale slyšel jsem, že se v obchodní firmě otevřeně mluvilo o revolučních

---

⁷⁷ Tú Nham byl asi pan Tú Ngôn, Hoàng Hành byl rolník ze stejné vesnice jako Phan Bội Châu, když byl Châu v Huế chycen, přistěhoval se k němu pod jménem praděd Giám Hành. – *překladatel*.

⁷⁸ Tj. Nguyễn Hải Thần. – *překladatel*.

⁷⁹ Vietnamsky: Đông Kinh nghĩa thục.

⁸⁰ Vietnamsky: đình mùi=skrytý oheň + koza. Viz Přílohy, Určování let.

věcech. Začal jsem si dělat velké starosti, kvůli obtížné situaci nešlo na jednom místě v jeden čas současně mluvit a přitom někdy dosáhnout výsledků. Řekl jsem to panu Tập Xuyê, ale už bylo pozdě. Den poté, co jsem se setkal s panem Tập Xuyê, na mě druhové naléhali, že musím zase odjet do Tokia. Protože tehdy byla věc teprve v počátečním stádiu, naše síly byly ještě velmi slabé, nechtěli, abych se zbytečně obětoval. Proto mě nutili, abych odjel. Já jsem se chtěl vrátit do Nghê a do Tĩnh⁸², ale nemohl jsem.

V druhé dekádě ledna jsem odjel vlakem do Lạng Sỏ n. Na nádraží Đồng Đắng jsem vystoupil, šaty jsem měl roztrhané, klobouk obnošený, oholil jsem si vousy a vlasy a předstíral jsem, že jsem čínský obchodník, abych se vmísil do davu lidí, kteří šli na trh Vận Uyê. A za několik minut tu už byla hranice. Pan Lý Vận Sỏ n a jeho syn dědic Lúu šli se mnou. Zůstali jsme na noc v Pching-siangu (Pingxiang) a další den jsme vyrazili do Lung-čou (Longzhou). V Lung-čou bylo mnoho krajanů, ale víc než polovina z nich byli kuchaři francouzských úředníků a obchodníků. Navíc zde byl francouzský konzulát, proto jsem se neodvážil dlouho se tu zdržet, ale najal jsem si obchodní loď do okresu Tchaj-pching (Taiping).

Velitel Čchen Tchi-chua (Chen Tihua) mě zase nechal nastoupit do zvláštního člunu do Nan-ningu (Nanning)⁸³, všechno potřebné na člunu bylo také od něj. Také to bylo díky sympatiím, které vůči mně Číňan choval. Když jsem dorazil do Nan-ningu, odplul jsem parníkem do Wu-čou (Wuzhou)⁸⁴, pak jsem se nalodil na anglickou obchodní loď do Hongkongu. Když jsem dorazil do Hongkongu, byla třetí dekáda února. Syn vysokého úředníka Lúu chtěl ihned odjet do Tokia, protože on podle přání pana Tiểu La a pana Ô Da⁸⁵ musel nutně odjet do Tokia, setkat se s princem a vyzvednout několik mých dokumentů k řešení vnitřních názorových sporů.

---

⁸¹ Provincie Nghê An.

⁸² Provincie Hà Tĩnh.

⁸³ Vietnamsky: Nam Ninh.

⁸⁴ Vietnamsky: Ngô Châu.

⁸⁵ Đố Tuyền, pocházel ze vsi Ô Da, měl přízvisko Sỏ n Tầu.

Dějiny ztráty Vietnamu (Việt Nam vong quốc sử)

(Những tác phẩm của Phan Bội Châu, obsah stran 9 – 67)

Phan Bội Châu v dějinách Vietnamu – Văn Tảo

(Những tác phẩm của Phan Bội Châu, Hanoj, 1981, obsah stran 9 - 43)

Ho Či Min si Phan Bội Châua velmi vážil, pokračoval v díle, které Châu započal – v boji za obnovení nezávislosti Vietnamu.

Phan Bội Châu byl silně ovlivněn konfuciánskou tradicí, ale při boji o záchranu vlasti byl zastáncem konstituční monarchie, později se přiklonil ke kapitalistické demokracii a nakonec byl příznivcem socialismu a komunismu. Tento myšlenkový vývoj odpovídá také požadavku společenského vývoje. Jeho vlastenecká činnost tedy byla přípravou pro vítězství revoluce, pro vítězství lidu.

Phan Bội Châu je především jedním z nejvýznamnějších představitelů vlasteneckého hnutí a symbolem nezlomné vůle hrdinů vietnamského národa. Châu si získal lidi literaturou. Ve svých dílech ukazoval především na krutost francouzských kolonialistů, kteří byli jeho hlavním nepřítelem v boji o nezávislost Vietnamu. Odmítal myšlenku, že by spolupráce s Francouzi přinesla vietnamskému národu pokrok, protože Francouzi Vietnamci pohrdají a mají je za dobytek. Také upozorňuje na chování vietnamských feudalistů, kteří zradili svou vlast a prodali ji Francii.

V Japonsku se Phan Bội Châu setkal se Sunjatsenem, který hlásal myšlenku republiky. Avšak Châuův cíl - svobodný nezávislý Vietnam – nedoprovázela konkrétní představa o jeho státní ideologii. Jeho Společnost obnovy (Hội Duy Tân) i Společnost pro obnovu Vietnamu (Hội Việt Nam quang phục) usilovala především o svobodu země, diskuze o státní ideologii v té době byla ještě předčasná.

Pro osvobození Vietnamu Phan Bội Châu hlásal cestu ozbrojeného povstání celého národa. Věděl, že bez vojenské síly nepřítele neporazí, proto se obrátil o pomoc do Japonska. Hned od počátku svého vlasteneckého úsilí udržoval kontakt s představiteli poraženého hnutí rojalistů (Cần vương), s jejichž pomocí chtěl sjednotit vojenské síly celé země, sjednotit celý národ.

Z ideologického hlediska nelze Phan Bội Châua soudit podle současných měřítek. Jeho dílo je třeba chápat jako přípravu pro povstání celé země s cílem zabít nepřítele a získat

nezávislost. Châu toužil sjednotit Vietnam jako národ bez ohledu na společenské třídy, na náboženské vyznání apod. Do své vlastenecké činnosti zapojil i ženy a křesťany.

Doba Phan Bội Châu byla obdobím probouzení Východu a Châu byl jedním z hrdinů vietnamské historie, který se obětoval pro svou vlast stejně jako sestry Trúngovy, Trần Hùng Đạo atd. Více než oni byl však spojen s lidovými masami, protože revoluce je výsledkem úsilí mas a Phan Bội Châu byl revolučním hrdinou, hrdinou mas. Vlastenectví a hrdinství znamená cestu ke společenskému ideálu, k socialismu, ale Châu nebojoval za socialismus. Bojoval za svobodný Vietnam s nezávislou vládou a nezáleželo mu tolik na ideologii.

Teprve po mnoha porážkách se ve 20. letech 20. století blíže seznámil s myšlenkou demokracie, představovanou SSSR. V roce 1925 se Phan Bội Châu setkal s Ho Či Minem a během svého domácího vězení v Huế přijímal mnoho návštěv. Zval si k sobě také významné členy Komunistické strany Indočíny a udržoval vztahy s Ho Či Minovou rodinou.

Phan Bội Châu sice nikdy nedosáhl svého cíle, ale Vietnam nezapomene jeho jméno, ani jména dalších revolucionářů, kteří nebyli komunisté.

O díle „Dějiny ztráty Vietnamu“ – Chúó ng Thâu

(Những tác phẩm của Phan Bội Châu, obsah stran 47 – 49)

Phan Bội Châu napsal Chronologii (Niên Biểu) v roce 1929. V této knize píše také o Liang Čchi-čchaovi, který měl velký vliv na jeho tvorbu. Liang jej přesvědčil, že je třeba, aby napsal mnoho děl o ztrátě vlasti, o genocidě vietnamské rasy, o francouzském zlu, aby tato díla poslal do své vlasti a s jejich pomocí přiměl mladíky ke studiu v zahraničí, což mělo zvýšit kulturní úroveň vietnamského národa. Také Châuovy Listy z vězení (Ngục trung thú, 1914) několikrát zmiňují Liangovu pomoc.

Liang Čchi-čchao přispěl zásadním způsobem k napsání a vydání Châuova díla Dějiny ztráty Vietnamu. Tato kniha vyšla poprvé v září 1905 a díky Liangovi se objevila také v jeho čínských novinách List Nového lidu. Dějiny ztráty Vietnamu byly v Číně do roku 1955 vydány celkem pětkrát nebo šestkrát. V knihovně EFEO je možná uložen jeden z originálních textů této knihy pod titulem Dějiny výchozích bodů civilizace Velkého Jihu (Đại Nam vãn minh khởi điểm sú). Do vietnamštiny je tato kniha překládána od roku 1957. Nejuznávanější je překlad z roku 1972, o který se zasloužili vietnamští vědci žijící ve Francii a vydali jej jako studijní materiál dějin vietnamské revoluce.

Tento náš překlad vychází především z překladu z roku 1972, ale sleduje také opravy starších překladů včetně textu otištěného v čínských novinách jako Záznam slov Vietnamce, který ztratil vlast (Chép lời người Việt Nam mất nước, 1905).

Dějiny ztráty Vietnamu, biografické dílo Phan Bội Châu - Hồ Song

(Những tác phẩm của Phan Bội Châu, obsah stran 50 – 67)

Z tvorby Phan Bội Châu jsou Dějiny ztráty Vietnamu prvním a nejtypičtějším dílem propagující revoluci. Tato kniha je především první ucelenou a podrobnou obžalobou zla páchaného na vietnamském národu. Phan Bội Châu v ní líčí kruté způsoby francouzských kolonialistů, kteří utlačují vietnamské vlastence, souží jejich rodiny, zneuctvují jejich předky. Dále Châu uvádí dvacet druhů daní a poplatků, kterými Francouzi vykořisťují a okrádají Vietnamce, a věnuje se také kulturní a vzdělávací politice kolonialistů, která má za cíl ohlupovat vietnamský národ a zotročit jeho ducha.

Phan Bội Châu poukazuje na to, že tento útlak dopadá na všechny společenské třídy, na celý národ, protože francouzská politika ve Vietnamu je falešná a stojí proti humanismu své tzv. civilizace. Châuova díla měla probudit, povzbudit lidi, aby usilovali o záchranu vlasti. Proto vedle zločinů francouzských kolonialistů líčí také hrdinství vietnamských vlastenců a nezlomného ducha vietnamského národa. Píše o sebeobětování vůdců rojalistického hnutí, kteří bojovali až do posledního dechu a raději si nechali setnout hlavu, než aby se podrobili nebo zradili své druhy.

Tento vzdor podvolit se spolu se smyslem pro povinnost je charakteristickým rysem knihy Dějiny ztráty Vietnamu. Podle slov generálního guvernéra Indočíny Doumera Francie sice dobyla a podrobila si celý Vietnam, ale Vietnamci tento stav nevnímají jako trvalý a jsou stále připraveni chopit se příležitosti, aby jej změnili.

Poslední kapitola této knihy není věnována návrhům, jak zachránit vlast, jak bychom očekávali, ale Budoucnosti Vietnamu. V této kapitole Phan Bội Châu analyzuje, jak se bude vyvíjet postoj jednotlivých vrstev vietnamského národa. Podle Châua je nejdůležitější pevné rozhodnutí každého člověka postavit se nepříteli a bojovat za vlast. Châu věří, že křesťané i stoupenci lidové víry, i lidé, kteří se podvolili Francouzům, nesnesou útlak svého národa. Věřící, že i vietnamští vojáci koloniální armády, kterým se od Francouzů dostalo výcviku a zbraní, se jednoho dne obrátí proti svým nadřízeným. A dokonce věří, že i posluhovači francouzských kolonialistů si uvědomí svou chybu a přidají se na stranu vietnamského národa, aby bojovali za svou vlast.

Phan Bội Châu podporuje svou vírou argumentem, že všichni tito lidé jsou jedné rasy a trpí stejným útlakem a vykořisťováním. Jeho nadějí je, že se celý vietnamský národ sjednotí a postaví se francouzským kolonizátorům. V Châuově argumentaci nacházíme myšlenku třídního boje marxismu-leninismu, protože se opírá o morálku každého jedince. Záchrana vlasti není poslání pro nad-lidi, ale pro sjednocený vietnamský národ, povinnost vůči vlasti je závazná pro každého člověka.

Phan Bội Châu je tak prvním politikem a literátem, který hovoří o vietnamském národě a v zájmu vietnamského národa. Jeho boj s nepřítelem sice ještě nemá revoluční základnu, ale jeho myšlení je jedním z hlavních proudů vlasteneckého hnutí vietnamského národa na začátku 20. století. Hlavní ideou Dějin ztráty Vietnamu je osvobodit vlast a národ, obnovit moc vietnamského národa ve svobodné zemi, a k jejímu uskutečnění je třeba mobilizovat všechny síly celého Vietnamu. Boj Vietnamu o nezávislost je zde interpretován jako boj jedné rasy proti jiné rase, která ji utlačuje. Phan Bội Châu si velice váží lidí, kteří nesnesou, aby bylo s vietnamským národem nakládáno jako se zvířecím masem.

Vedle nezávislosti svobody Châu požaduje také obrodu vietnamské společnosti, i když zde ještě chybí prvek osvobození lidu. Domnívá se, že kdyby byl Vietnam býval dostatečně rozvinutý, býval by měl dostatek sil na odvrácení francouzského útoku. Jeho obroda vietnamské společnosti představovala konstituční monarchii v čele s osvíceným vládcem. Phan Bội Châu nevyzývá vietnamský lid do boje proti feudálům, kteří napomáhají francouzským kolonialistům. Vyzývá vietnamský národ, aby bojoval přímo proti francouzskému nepříteli.

Dějiny ztráty Vietnamu jsou významným dílem díky silnému vlivu na srdce lidí, zejména mládeže ve Vietnamu i v Číně. Když si toto Châuovo dílo přečetli čínští reformátoři a revolucionáři, poznali, že Vietnamci nevědí o dění ve světě, nevědí, že se situace rychle vyvíjí, a proto do Vietnamu posílali obrozenecká díla. Také Sunjatsen poznal, že se Phan Bội Châu stále nevzdal monarchistického myšlení. Nicméně je důležité, že dění ve Vietnamu si žádalo, aby si vietnamský národ uvědomil katastrofické důsledky kolonialismu a potřebu vysvobození, což Dějiny ztráty Vietnamu splnily. Přirozeně se v tomto díle projevilo omezení té doby, které nedokázaly překročit ani jiné významné osobnosti. Až dvacet let po vydání tohoto Châuova díla se objevuje také myšlenka osvobození lidu v reakci na VŘSR v Ho Či Minově díle Rozsudek nad francouzským kolonialismem (Bản án chế độ thực dân Pháp).

Význam Châuovy knihy Dějiny ztráty Vietnamu výstižně vyjádřil David G. Marr, když ji nazval „první historickou revoluční knihou Vietnamu“.

Slovička ke Chronologii

ậ́m sinh, ậ́m sanh cụ̉ nhân đ̣ỗ gịải nguyện ḥọc trò kḥảo ḥạch khoa cụ̉ (ng̣hề) nghiện bút thi hụỏ ng thụ̃ khoa tiện sinh tụ̃ tài ṿăn nhân ṿăn thân	syn vysokého úředníka, kandidát, student bakalář absolvovat zkoušku na ..., získat titul první kandidát druhého stupně žák zkoušet, zkouška vzdělávací zkouškový systém literát, učenec (doslova tuš a štětec) provinční zkoušky, zkouška 1. stupně první kandidát, ten nejlepší u zkoušek pán, pan, (oslovení) student (titul), bakalář literát učenec
bay nḥảy binh lính ḥộ thộ́ng bộ̣ tượ́ng bộ̃ chụ́c đ̣ại sụ́ đ̣ốc biệ̣n kỵ́ lự̣c phọ́ lạ̃nh quận chụ̉ quận cụ̉ tạ́n tuộ̉ ng tệ̉ tụ̃ thộ̀ng pḥán toạ̀n quyện Đ̣ông Duộ̉ ng tộ̀ng đ̣ọ́c	získat vyšší postavení vojenský doprovod důstojník udělit úřad, funkci vyslanec vůdce, náčelník tajemník, úředník vicekonzul monarcha správce, seržant-major vysoká vojenská funkce (v hl. štábu armády) obětník vína (starý úřednický titul) tlumočník a tajemník generální guvernér Indočiny provinční guvernér
binh thuyện c̣ạnh tranh chiệu phụ̃, chiệu an gịặc ḥãm kḥí giộ̉i luộ̉ ng thự̣c pḥán nghịch quận thụ̀ thụ̃y lự̣c quận	válečné loďstvo soutěžení, rivalita výzva ke kapitulaci agresor, nepřítel, útočník obléhat zbraně zásobování, potraviny, proviant vzbouřit se, vzpoura nepřátelská armáda námořnictvo
cao tộ̀ đ̣ại nghiạ̃ đ̣ộc đ̣inh con thụ̃	předeek velká povinnost, závazek jediný syn, jediné dítě druhorozené dítě

thù a tỵ	dědic
dứ đảng Càn Vươ ng làn só ng cần vươ ng	zbytky roajalistů vlna roajalistů
bót lột diệt chủng nòi giống diệt vong sửu	vykořisťovat, těžit genocida genocida národa daň
bệnh căn cứu vong đồng tâm	příčina nemoci zachránit zemi z nebezpečí jednomyslnost, shoda, jednota, homogenita
xuất duở ng yết kiến	vycestovat do zahraničí audience, oficiální návštěva
cổ động phân phát tuyên truyền	propaganda, agitace distribuce, rozšíření propagovat
công hội góp cổ phân thuở ng đoàn	unie koupit akcie obchodní společnost
cận cổ, cận đại chửở ng Kinh nguyên niên thiên Truyện	středověký kapitola kanonická kniha; sútra první rok vlády kapitola, oddíl, odstavec komentáře; kroniky, příběhy
địa phân địa phướ ng kinh thành phủ huyện	oblast oblast hlavní město okresní město

Slovička k Dějinám ztráty Vietnamu

dị chủng đồng chủng giống	cizí rasa stejná, příbuzná rasa rasa, sémě
nhĩa binh nhĩa dân nhĩa đảng nhĩa quân nhĩa sĩ	povstalecká armáda, vojáci – dobrovolníci spravedlivý lid, čestní lidé „strana spravedlnosti“, povstalci povstalecká armáda, vojáci – dobrovolníci „spravedlivý učelec“, muž spravedlnosti
địch thù giặc	nepřítel, sok být nepřátelský, pomsta agresor, nepřítel ve válce
lính lính tuần cảnh lính cú-lích tuần cảnh mật ma tà ma tà	voják strážník vojenský pohůnek policie tajná policie, tajný policista policista
bảo hộ bạo ngược đầu hàng đồn, đồn dinh thảm hãm	protektorát tyranie podvolit se, kapitulovat vojenský tábor citadela
mưu âm mưu cốt mưu đông mưu mưu cứu mưu lược mưu tính	léčka, past, trik léčka, zlý úmysl strategie
ngục nhà pha giam kết án chém đầu, bêu đào mả quật mồ đào xác	vězení vězení uvěznit vynést rozsudek setnout hlavu, vystavit exhumovat exhumovat vykopat mrtvé tělo, exhumovat
quan quan khâm sú quan tri phủ hồng lô kinh lược môn lai	úředník résident supérieur velitel okresu úřednický titul (arch.) vicekrál nizký civilní služebník

ngự sử pháp đình suý phủ tham tán tổng đốc tài quan tòa Công sứ Lãnh sự	dvorní rada soudní dvůr, soud hlavní štáb, velení (arch.) rada, chargé d'affaires vicekrál, guvernér vyslanectví konzulát
khoa cử khoa mục đỗ tiến sĩ đỗ đầu liên giải nguyên ấm sinh thú sinh	vzdělávací zkouškový systém akademický titul, univerzitní diplom absolvovat doktorskou zkoušku být 1. na seznamu úspěšných u dvor. zkoušek první laureát provinčních zkoušek syn vysokého úředníka, kandidát, student student
công nghệ buôn thúng bán mẹt nhà buôn bán nhỏ ít nhà buôn bán lớn môn bài tá điền trộm cướp	řemeslo drobný obchodník maloobchodník velkoobchodník obchodní licence drobný rolník bandita, lupič
thuế nộp thuế thuế đinh thuế nhân khẩu thuế thân tiền sưu tiền đò ng tiền bạc tiền vàng nguyên	daň, poplatek platit daň daň z hlavy daň z hlavy daň z hlavy peníze z daní peníze, měďáky peníze, stříbrňáky peníze, zlatáky piastr
điền thổ ruộng đất ruộng trồng thuốc ruộng muối	rýžové pole a půda pole, půda tabákové pole solnice
cẩm thạch đâu khấu gỗ lim hạt trai kỳ nam ngà trầm hương san hô	mramor muškátový ořech železné dřevo perly aloe slonovina santál korály roh nosorožce

Tabulka vlastních jmen

Vietnamsky	Čínský (český přepis)	Čínský (pinyin)	Význam
Bằng Tường	Pching-siang	Pingxiang	průsmyk
Cầu Chũ	Kou/Chou-c'	Gou/Houzi	
Chu Bột	Čou-po	Zhoubo	
Chiến Quốc	Šan-kuo	Zhanguo	období
Chu Nam	Šao-nan	Shaonan	Šao
Có đen	Chej-čchi	Heiqi	Černé vlajky
Dúo ng Tú Thanh	Jang Siou-čching	Yang Siuqing	
Đỗ Huy Liệu	Tu Chuej-liao	Du Huiliao	
Đỗ Lão	Tu-lao	Dulao	
Đỗ Phủ	Tu-fu	Dufu	
Đông Hưng	Tung-sing	Dongxing	město
Già Nhị	Ťia-i	Jiayi	
Già Sinh	Ťia-šeng	Jiasheng	
Hà	Che	He	rodové jméno
Hạ	Sia	Xia	dynastie
Hạ Tú Châu	Sia-s' -čou	Xiasizhou	průsmyk
Hán Văn Đế	Chan Wen-ti	Han Wendi	
Hội Chấn Hoa hưng Á	Sing-čung chuej	Xingzhong hui	Společnost pro obrodu Číny
Hoàng	Chuang	Huang	
Hoàng Đình Kính	Chuang Tching-ťing	Huang Tingjing	
Hồng lô tự khanh	Chung-lu-s' kchang	Honglusi kang	titul
Hồng Tú Toàn	Chung Siou-čchüan	Hong Xinquan	
Hung nô	Siung-nu	Xiongnu	Hunové
Khâm Châu	Čchin-čou/Ťin-čou	Qinzhou, Jinzhou	město
Kiệt	Ťie	Jie	král dynastie Sia
Kinh	Ťing	Jing	kanonická kniha
Kinh Thi	Š' -ťing		Knihy písní
Linh Quang	Ling-kuang	Lingguang	pagoda Ling-kuang
Lỗ quốc	Lu-kuo	Luguo	Země Lu
Long Châu	Lung-čou	Longzhou	průsmyk
Luận Ngủ	Lun-jü	Lunyu	Hovory
Lửo ng Tam Kỳ	Liang San-čchi	Liang Sanqi	
Lưỡng Quảng	Liang-kuang	Liang-guang	Kuang-tung a Kuang-si
Lý Tử Tài	Li C' -cchaj	Li Zicai	
Mãn Thanh	Man-cu	Manzu	Mandžuové
Mạnh Bôn	Meng-pen	Mengben	
Nam Ninh	Nan-ning	Nanning	město
Nam Tống	Nan-sung	Nansong	Jižní Sung
Ngô Châu	Wu-čou	Wuzhou	město
Phổ, Phổ-lỗ-sĩ			Prusko
Phồn Huô ng	Fan-čchang	Fanchang	město

Quán Anh	Kuan-jing	Guanying	
Quảng Đông	Kuang-tung	Guangdong	
Quảng Tây	Kuang-si	Guangxi	
Sở	Čchu	Chu	stát Čchu
Tả Truyện Xuân Thu	Čchung-čchiou Cuo- čuan	Chungqiu Zuozhuan	Komentář pana Cuo k Letopisům Jara a podzimu
Tam đại	San-taj	Sandai	Tři dynastie (Sia, Šang, Čou)
Tam tự kinh	San-c' t'ing	Sanzi jing	Třiznaková kniha
Tần	Čchin	Qin	dynastie Čchin
Thái Bình	Tchaj-pching	Taiping	okresní město
Thượng Tứ Châu	Šang-s' -čou	Shangsizhou	průsmyk
Tiền quân đồ thống	Čchien-t'ün tu-tchung	Qianjun dutong	titul
Tiến Đức	T'ín-te	Jinde	
Tôn Trung Sở n	Sun Čung-san	Sun Chungsan	Sunjatsen
Tống	Sung	Song	dynastie Sung
Triệu Đĩnh	Čao-ting	Zhaoding	
Trình Anh	Čcheng-jing	Chengying	
Tràng Sa Vuô ng	Čchang-ša wang	Zhangsha wang	král Čchang-ša
Trần Thế Hoa	Čchen Tchi-chua	Chen Tihua	
Trần Nam	Čen-nan	Zhennan	hraniční přechod
Trung Hoa truyện	Čung-chua čuan	Zhonghua zhuan	komentář
Võ Vuô ng	Vu-wang	Vuwang	válčíci král
Vũ Mạn Kiến	Wu Min-t'ien	Wu Minjian	
Xuân Thu	Čchung-čchiou	Chungqiu	období Letopisů Jar a podzimů

PŘÍLOHY

Určování let podle lunárního kalendáře⁸⁶

Vietnamské určování let je založeno na kombinaci desetiletého cyklu přírodních živlů/prvků (can) a dvanáctiletého cyklu znamení zvířetníku (chi). Takto vznikne šedesátiletý cyklus, který se neustále opakuje.

Přírodní živly:

1. voda v přírodě (giáp)
2. voda v domácnosti (ất)
3. rozžatý oheň (bính)
4. skrytý oheň (đinh)
5. dřevo (mậu)
6. palivové dřevo (ký)
7. kov (canh)
8. litý kov (tân)
9. panenská půda (nhâm)
10. obděláná půda (quý)

Znamení zvířetníku:

1. krysa/myš (tý)
2. buvol (sửu)
3. tygr (dần)
4. kočka (mão)
5. drak (thìn)
6. had (ty)
7. kuň (ngọ)
8. koza (mùi)
9. opice (thân)
10. kohout (dậu)
11. pes (tuất)
12. prase (hợi)

Př.:

- 1883 rok pozemského hada (năm quý ty)
1884 rok vodní opice (năm giáp thân)
1885 rok vodního psa (năm ất dậu)

Tituly zkouškového systému za dynastie Nguyễn⁸⁷

cử nhân	bakalář
phó bảng	magistr
tiến sĩ	doktor

⁸⁶ Bùi Phụng, Từ điển Việt-Anh, str. 4.

⁸⁷ Vytvořeny v letech 1828 a 1839. Lê Thanh Khôi. Le Việt-Nam, str. 328.

Správní rozdělení Vietnamu

tỉnh	provincie
phủ	oblast, kraj
châu	horská oblast
huyện	okres
tổng	okrsek
xã	obec
làng	ves, vesnice

Hlavní oblasti:

Tonkin	(severní Vietnam)	Bắc Kỳ
Kočinčina	(střední Vietnam)	Trung Kỳ
Annam	(jižní Vietnam)	Nam Kỳ